

Ο ΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΠΟΛΕΟΔΟΜΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ (1945-1966)

ΦΩΤΕΙΝΗ ΤΟΥΝΤΑ

Το άρθρο αυτό θάθελε να υπογραμμίσει μερικές φανταστικές όψεις της πόλης, όπως σκιαγραφήθηκαν από το λόγο επιφανών πολεοδόμων. Σαν συνέπεια του λόγου αυτού ήταν η δημιουργία ενός μεγάλου αριθμού «πόλεων» που προτάθηκαν για τη σωτηρία της Αθήνας. Εάν παραδεχτούμε ότι τα πολεοδομικά σχέδια και ο πολεοδομικός λόγος εισδύουν κατά πολύ στη σφαίρα της ουτοπίας (1) καθώς και ότι η Αθήνα μετά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο προσφέρεται λόγω συνθηκών σε τέτοιου είδους αναλύσεις και προτάσεις, τότε μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αναλυτική εξέταση κάθε πολεοδομικής πρότασης από το 1945 και μετά. Πολλά από τα πολεοδομικά σχέδια για την Αθήνα ζητούν επιβεβαίωση μέσα από μια σειρά εισηγήσεων συνοδευτικών γραπτών κειμένων, βιβλίων και εντάσσονται στο χώρο των «πατερναλιστικών ουτοπιών». Αυτός ο όρος έχει υιοθετηθεί από τον Y. FRIEDMAN (2) με την έννοια ότι ένα άτομο ή ομάδα (ELITE) που κατέχει μια τεχνική, προσπαθεί να επιβάλει μια λύση σ' ένα κοινωνικό σύνολο που το θεωρεί δυσαρεστημένο και γι' αυτό είναι απαραίτητη ορισμένη προπαγάνδα που θα επιφέρει τη συναίνεση γιατί μόνο με ευρεία κοινωνική συναίνεση, μια ουτοπία είναι πραγματοποιήσιμη.

Η ουτοπία δεν έχει νόημα παρά σε σχέση με μια πραγματικότητα της οποίας είναι το αρνητικό ή το ανάποδο (3). Η αντίστροφη όμως της Αθηναϊκής Πραγματικότητας στην περίοδο της ανασυγκρότησης και μετά σε ό,τι αφορά το στεγαστικό πρόβλημα, το ιδιοκτησιακό καθεστώς, την κρατική βούληση, την κοινωνική συναίνεση κ.α, δεν ήταν δυνατή, ώστε να υπάρξει ελλιπία εφαρμογής μιας ή περισσότερων πολεοδομικών προτάσεων.

Το «Σχέδιον Ανασυγκροτήσεως της Πρωτεύουσας» του Κ.Η. Μπίρη το 1946, αποτελεί μια από τις πρώτες ουτοπικές προτάσεις για την Αθήνα μετά τον πόλεμο. Στην εισαγωγή της συνοπτικής έκθεσης ο συγγραφέας διαπιστώνει τα προβλήματα της Αθήνας, που μεταφράζονται σε ελλείψεις εξειδικευμένων κέντρων για τις λειτουργίες της πόλης: «Το πρόβλημα του διοικητικού κέντρου. Το πρόβλημα της στρατιωτικής πόλεως. Το πρόβλημα της αρχαίας πόλεως. Το πρόβλημα του πρασίνου... Το πρόβλημα της Αστυφιλίας». (4).

Την εικόνα της πόλης-έλλειψης καλείται να διορθώσει ο πολεοδόμος προτείνοντας μια πόλη διαιρεμένη σε κέντρα διαφόρων χρήσεων. (5). Ο ορθολογισμός πρέπει να διέπει τη ρύθμιση της δημόσιας και ιδιωτικής ζωής. Αντί της διασποράς διοικητικών και στρατιωτικών εγκαταστάσεων και των αφύσικων διαστάσεων της Πρωτεύουσας, προτείνεται η δημιουργία μιας νέας «κρατικής πόλης» στα Μέγαρα. Η πόλη αυτή δεν θα είχε άλλο σκοπό παρά να εξυπηρετήσει μια νέα κοινωνικοπολιτική δομή, έκφραση ενός ισχυρού Κράτους. «Η πόλις αυτή θα είναι η καθέδρα του Κράτους, η λειτουργία της θα είναι αφιερωμένη αποκλειστικά στο Κράτος. Η ιδιωτική ζωή δεν θα έχει άλλον προορισμό παρά να υπηρετεί την δημόσια. Ο οικισμός θα είναι

ελεγχόμενος. Δεν θα υπάρχει ιδιωτικό οικοπεδάκι, παραγκούλα και ιδιόκτητο σπίτι ή σπιτάκι. Δεν θα υπάρχει παρασιτική ζωή, δεν θα μπορεί ν' αναπτυχθεί αστυφυλία. Η ιδιοκτησία θα ανήκει στο Δημόσιον. Τα σπίτια θα κτισθούν από το κράτος». Οι κάτοικοι της «Μεγαρίδας», αν και διαιρεμένοι σε τάξεις, θα ζούσαν όλοι με «πλήρη επάρκεια, με όλες τους τις ανέσεις... από τον ανώτατο λειτουργό έως τον κατώτατο εργάτη» (6). Ο πληθυσμός και η έκταση της «Κρατικής πόλης» ήταν μεγέθη απόλυτα καθορισμένα (80-100 χιλιάδες κάτοικοι και 450-550 εκτάρια) ενώ αποκλειόταν τελείως η συγκέντρωση πρόσθετου πληθυσμού. Αξιοσημείωτη είναι και η πρόταση χωροθέτησης της βαριάς βιομηχανίας και βιομηχανικού λιμανιού στην περιοχή των Παγών με ταυτόχρονη δημιουργία μιας μικρής «κηπούπολης» (20.000 κατοίκων) που θα στέγαζε το εργατικό προσωπικό. Το πρόβλημα της αστυφυλίας θα λυνόταν με τη δημιουργία των νέων κλειστών προς τα έξω πόλεων της «κρατικής πόλης» των Μεγάρων και της αρχαίας πόλης των Αθηνών. Η πόλη των Αθηνών, μην μπορώντας να επεκταθεί επ' άπειρον, απαλλαγμένη από ένα σημαντικό μέρος των λειτουργιών της, θα αναμορφωνόταν σε «μοναδικό κέντρο του πνεύματος και του τουρισμού σ' όλον τον κόσμο». Αθλητικές εγκαταστάσεις, στάδιο, υπαίθριο θέατρο, μουσεία, αρχαιολογικές σχολές και πανεπιστήμια θα εναρμονίζονταν με το τοπίο της αρχαίας πόλης. Άλλου είδους κτίσματα δε θα επιτρέπονταν, διότι «γαλήνη και ευρύτερα πρέπει απόλυτα να κυριαρχήσουν».

Η αποκάλυψη της αρχαίας πόλης των Αθηνών καθώς και ο ρόλος της σαν παγκόσμιου πνευματικού κέντρου μας φέρνει πολύ κοντά στο «νοσταλγικό» ουτοπικό μοντέλο. (7). Πολλά κοινά σημεία με την πρόταση του Κ. Μπίρη βρίσκουμε και στις απόψεις ενός άλλου πολεοδόμου και υποστηρικτή της μεταφοράς της πρωτεύουσας, του Σόλωνα Κυδωνιάτη, που έλεγε στο Α' Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Συνέδριο ότι δεν υπάρχει «πολεοδομική θεραπεία» για την Αθήνα, σε αντιδιαστολή με τις τότε επίσημες προτάσεις του υπουργείου Δημοσίων Έργων «περί διευρύνσεως παλαιών οδών και διανοίξεως νέων» στο κέντρο της πόλης. Επιβαλλόταν έτσι η μεταφορά της Πρωτεύουσας βορειότερα, στη Θεσσαλονίκη ή στην Πέλλα, ώστε στην Αθήνα να αναβιώσει η «αρχαία πόλις» και να αποφευχθεί η δημιουργία

1. Σάββας Κονταράτος «Ουτοπία και Πολεοδομία». Συμπόσιο περί ουτοπίας που οργανώθηκε από το περιοδικό *Αντί* τον περασμένο Νοέμβρη.
2. Yona Friedman: «Utopies Realisables» 1975, Col. 10/18 σελ. 32-34.
3. Fr. Choay: «Figures d'un Discours Mecconnu». Στο περιοδικό *Critique* Απρίλιος 1973.
4. Κ.Η. Μπίρη *Σχέδιον Ανασυγκροτήσεως της Πρωτεύουσας*. Αθήνα 1946 σελ. 7.
5. Σάββας Κονταράτος «Ουτοπία και Πολεοδομία» Πρακτικά *Αντί*.
6. *Σχέδιον Ανασυγκροτήσεως της Πρωτεύουσας*, σελ. 19.
7. Fr. Choay: *L' Urbanisme, Utopies et Realites*. Editions du Seuil, 1965.

γία μεγαλούπολης.

Το 1965 ο Α. Σώκος πρότεινε την ίδρυση διοικητικού κέντρου και δημοσιοϋπαλληλικής πόλης στα βόρεια του Πύργου της Βασιλίσσης στη θέση μεταξύ Αχαρνών, Ανω Λιοσίων και Καματερού (8). Η τοποθεσία αυτή κρινόταν σημαντική, διότι ήταν αρκετά ευρύχωρη, είχε εύκολη πρόσβαση στα διάφορα μέσα μεταφοράς και κυρίως γιατί εξασφάλιζε τον οπτικό έλεγχο ολόκληρης σχεδόν της Πρωτεύουσας. Ο ίδιος μελετητής πρότεινε και άλλη ιδέα ίδρυσης «κρατικού κέντρου» πάνω από τον Κηφισό το 1969. (9).

Ο Κ. Δοξιάδης το 1960 σε διάλεξή του στον «Παρνασσό» παρουσιάζει τη δική του πρόταση για την Αθήνα. Το βιβλίο του με τίτλο «η Πρωτεύουσά μας και το μέλλον της», αποτελεί αναλυτική παρουσίαση αυτής της πρότασης. Η Αθήνα παραλληλίζεται με ζωντανό σώμα που πάσχει, για να δηλωθεί η κακή της λειτουργία σαν πόλης. «Το σώμα της πολιτείας έχει πνιγεί» «μια πολιτεία με μικρούς πνεύμονες» ή «Η Αθήνα μπορεί να πεθάνει από συμφόρηση» κ.α. Η ιδέα της «πόλης έλλειψης» επανεμφανίζεται και εδώ για να δηλώσει τη μη εκπλήρωση των αναγκών των κατοίκων της: «Έλλειψη χώρων αθλητισμού, έλλειψη υγιεινής λαϊκής στέγης, σωστής κοινωνικής και κοινοτικής οργάνωσης, φθηνής γής και έλλειψη κρατικής ιδιοκτησίας που θα έλυne πολλά ζητήματα». (10). Ο «οργανισμός της πόλης δεν μπορεί να ζήσει με κάποια άνεση, γιατί οι απειράριθμες λειτουργίες του είναι ριγμένες η μια μέσα στην άλλη και ανακατεμένες». Προτείνεται λοιπόν η αναδημιουργία του κέντρου της Πρωτεύουσας κοντά στο Μενίδι, στο αεροδρόμιο Τατοίου, ώστε να είναι δυνατές μελλοντικές επεκτάσεις του προς Βορρά και κατά μήκος του Κηφισού, παράλληλα δε να μπορεί να επεκτείνεται και όλη η πόλη. «Η στατική πολιτεία του παρελθόντος θα μετατραπεί στη δυναμική πολιτεία του μέλλοντος, στη Δυναπόλη». (11).

Το μοντέλο της Δυναπόλης είναι παγκόσμιο και δε λαμβάνει υπόψη την συγκεκριμένη τοπογραφία. Μπορεί να επαναληφθεί πανομοιότυπο στην Ουάσιγκτον, στο Χαρούμ, στο Ισλαμαμπάντ, στη Βαγδάτη. Η πρωτεύουσα, που το 2000 μ.Χ. προβλέπεται να έχει πληθυσμό 7.000.000 κατοίκους, προτείνεται να χωριστεί σε 14 αυτοτελείς περιοχές των 400.000-500.000 κατοίκων. Καθεμιά από τις περιοχές αυτές θα περιλάμβανε διοικητικό και εμπορικό κέντρο καθώς και τους απαραίτητους τόπους για εργασία, κατοικία και αναψυχή. Γύρω από το κέντρο σε πολυόροφα κτίρια θα ζούσαν μόνο τα νέα ζευγάρια, εργένηδες και φοιτητές. Στην περιφέρεια, μακριά από μεγάλους άξονες κυκλοφορίας, θα ήταν εγκατεστημένες οι οικογένειες με παιδιά, μέσα σε σπίτια με κήπους. Κάθε περιοχή θα χωριζόταν και σε μικρότερες ενότητες 5ου, 4ου... 1ου βαθμού με αντίστοιχα πληθυσμιακά μεγέθη.

Μια από τις 14 περιοχές της πρωτεύουσας θα αποτελούσε και το διοικητικό της κέντρο, τοποθετημένο στη διασταύρωση δυο μεγάλων οδικών αξόνων, έναν που θα συνέδεε την πρωτεύουσα με τη Βόρεια Ελλάδα και τον άλλο που θα τη συνέδεε με τη Νότια Ελλάδα. Η εφαρμογή όλων των αρχών των CIAM, δηλαδή της καθιέρωσης των προτύπων, της «Ζωνοποίησης» της δημιουργίας μεγάλων χώρων πρασίνου και της κατάργησης του δρόμου με την παραδοσιακή έννοια, εμφανίζεται στην πρωτεύουσα του 2000 μ.Χ.

Αντίθετα από τις προτάσεις των προηγούμενων πολεοδομικών, το μοντέλο της Δυναπόλης βοηθάει την απεριόριστη

γραμμική επέκταση της πόλης και του κέντρου της, που είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένα, και αποτελεί την εισαγωγή στη θεωρία της Οικομενόπολης. Ένα χρόνο αργότερα, στο Α Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Συνέδριο, ο Κ. Δοξιάδης αναπτύσσει αυτήν τη θεωρία, που αφορά την εξέλιξη των οικισμών σε παγκόσμιο επίπεδο. «Πού οδηγούμεθα λοιπόν σ' ολόκληρο τον κόσμο; Οδηγούμεθα στο σημείο όπου 100 χρόνια από σήμερα όλοι οι μεγάλοι οικισμοί του κόσμου θα έχουν ενωθεί σ' ένα ενιαίο πλέγμα... Η δημιουργία καινούριων κέντρων και καινούριων δικτύων οικισμών» θα ήταν λύση για τη μελλοντική εξέλιξη της ανθρωπότητας. Επομένως και η Ελλάδα ριζοσπαστικά αποδέχεται αυτή τη λογική κλάδο της παγκόσμιας Οικομενόπολης. Η Αθήνα θα είχε καταλάβει όλο το Αττικό λεκανοπέδιο, το πεδινό τμήμα της Αττικής και Βοιωτίας μέχρι τη Χαλκίδα.

Περισσότερο επεξεργασμένες παρουσιάζονται οι παραπάνω προτάσεις στο Ε' Πανελλήνιο Συνέδριο αρχιτεκτόνων το 1966, *Τα θεωρητικά μοντέλα του Δοξιάδη θέλουν να είναι «μοντέρνα» υπέρ μιας πολεοδομίας βασισμένης στην τεχνολογική πρόοδο*: Εκεί που οι πολίτες ήταν με κατοίκους μόνο τους ανθρώπους και λίγα ζώα... σήμερα γίνονται πολίτες για τον άνθρωπο, για το αυτοκίνητο, για το αεροπλάνο, για τις ρουκέτες» «Έτσι, αν κοιτάξουμε μπροστά, αν δάλουμε ιδεώδη, αν έχουμε πίστη και κάνουμε πρόγραμμα και το δουλέψουμε με επιστημονικότητα, μπορούμε να δικαιώσουμε την ύπαρξή μας (12).

Το μοντέλο γραμμικής ανάπτυξης της Αθήνας υιοθετείται και από έναν άλλο πολεοδόμο: Στο Β' Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Συνέδριο ο Γιώργος Κονδύλης, αν και ένθερμος υποστηρικτής των πολεοδομικών θεωριών του LE CORBUSIER, που τις δλέπει να εφαρμόζονται στις ευρωπαϊκές πόλεις, αναγνωρίζει την ιδιαιτερότητα της Αθήνας σαν Ελληνικής Πρωτεύουσας και εκπολιτιστικού κέντρου πρώτου μεγέθους ταυτόχρονα. (13). Το σχέδιο του επεξεργάστηκε σε συνεργασία με τους Τ. Φραγκούλη και Μ. Ζαγονά, έχει τρεις βασικούς στόχους: Τη διοικητική συνένωση Αθήνας - Πειραιά και Προαστίων, την αξιοποίηση του Φαληρικού κόλπου και την περιοχή του Νέου Φαλήρου σε διοικητικό και εμπορικό κέντρο της Πρωτεύουσας και τη γραμμική μελλοντική επέκταση της Πρωτεύουσας κατά μήκος του Κηφισού. Γι' αυτήν την πρόταση μας μιλάει στο βιβλίο του είκοσι χρόνια αργότερα. (14). «Η αξιοποίηση μιας δυναμικής γραμμικής ανάπτυξης μπορεί να δώσει στην Αθήνα μια τάξη, ένα νόημα, ένα μέλλον... Το σχήμα αυτής της οργάνωσης παίρνει τη μορφή ενός τεράστιου χταποδιού. Το κεφάλι του: το νέο κέντρο στο Φάληρο και τα πλοκάμια του: η γραμμική πολεοδομική... Ο λόγος του γίνεται νοσταλγικός, προκειμένου να κθειάσει τις αρετές του μαγευτικού Φαληρικού όρου που θα γινόταν και το καινούριο κέντρο της Αθήνας: «Οι

8. Α. Σώκος: «Διοικητικόν Κέντρον και Δημοσιοϋπαλληλική πόλις» *Γεωμετρογραφική Βιβλιογραφία* Αριθ. 44-45. Αθήνα 1956.

9. «Κρατικόν Κέντρον υπέρ τον Κηφισόν». *Οικιστικά θέματα* Αριθμ. 21. Αθήνα 1969.

10. *Η πρωτεύουσά μας και το μέλλον της* Αθήνα 1960, σελ. 1.

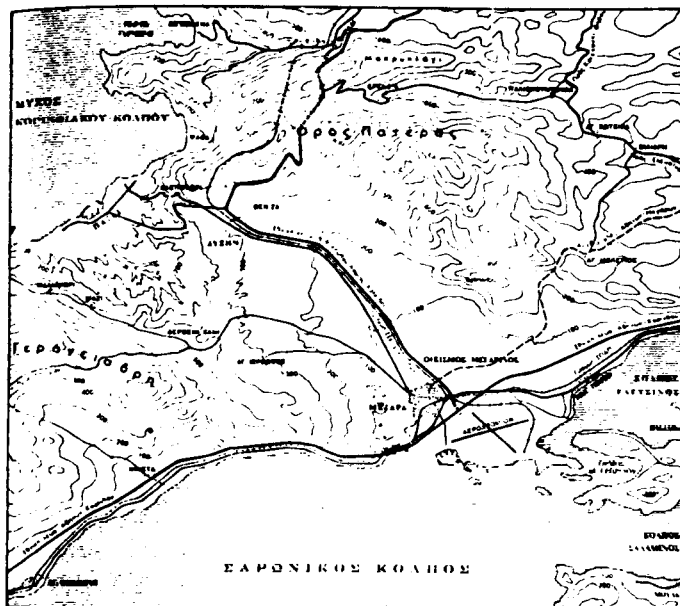
11. Βλέπε στο ίδιο βιβλίο σελ. 54.

12. Το πολεοδομικό πρόβλημα. «Η ομιλία του Κ. Δοξιάδη στο περιοδικό *Επιθεώρηση Τέχνης* Ιανουάριος 1962. Αριθ. τεύχους 85, σελ. 75.

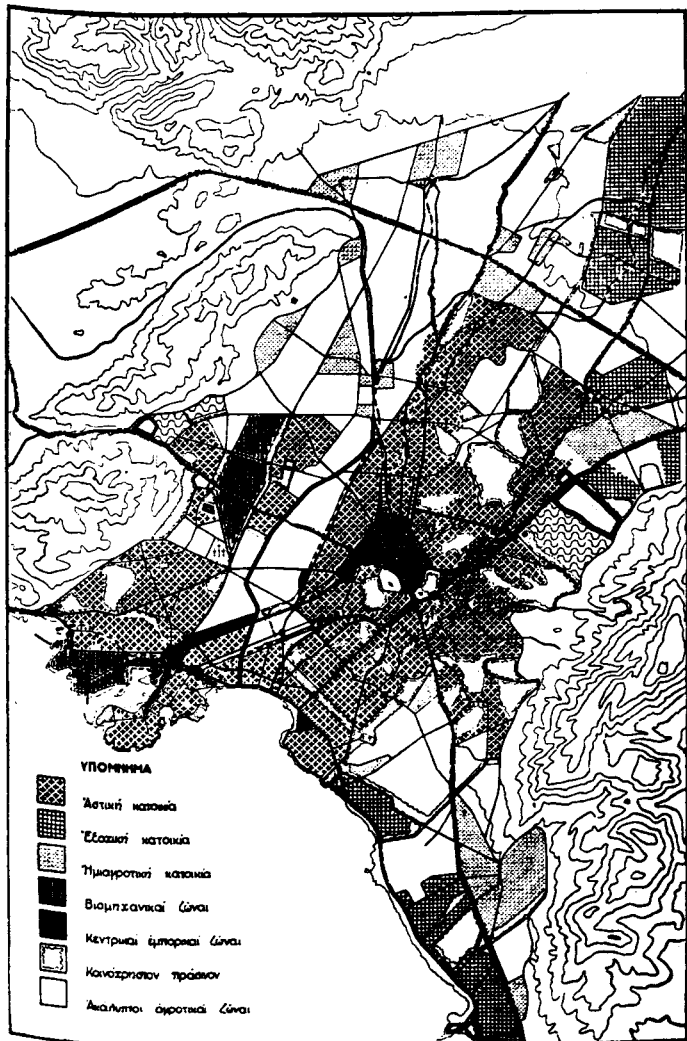
13. *Περιοδικό Αρχιτεκτονική* τεύχος 38, 1963.

14. *Γιώργος Κονδύλης: Ζωή και έργο* Αθήνα 1986.

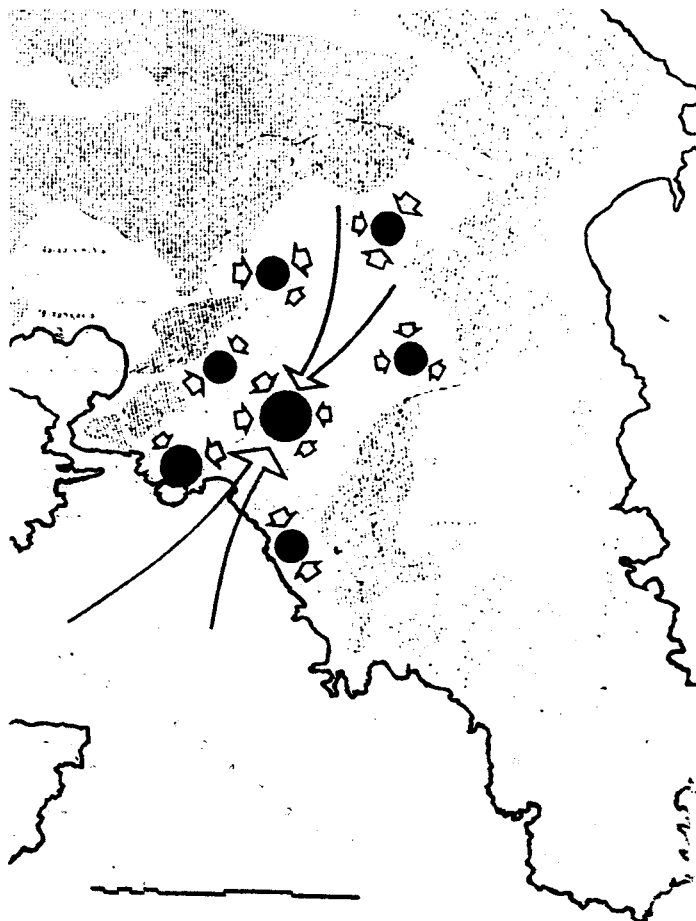
Πρόταση Μπίρη (1945):
 «Χωρονομική οργάνωση της Μεγαρίδος ως
 Διοικητικού Κέντρου της Πρωτευούσης» (Από
 το βιβλίο του Κ. Μπίρη «Αθήναι, από το 19ο
 στο 20ό αιώνα», 1966).

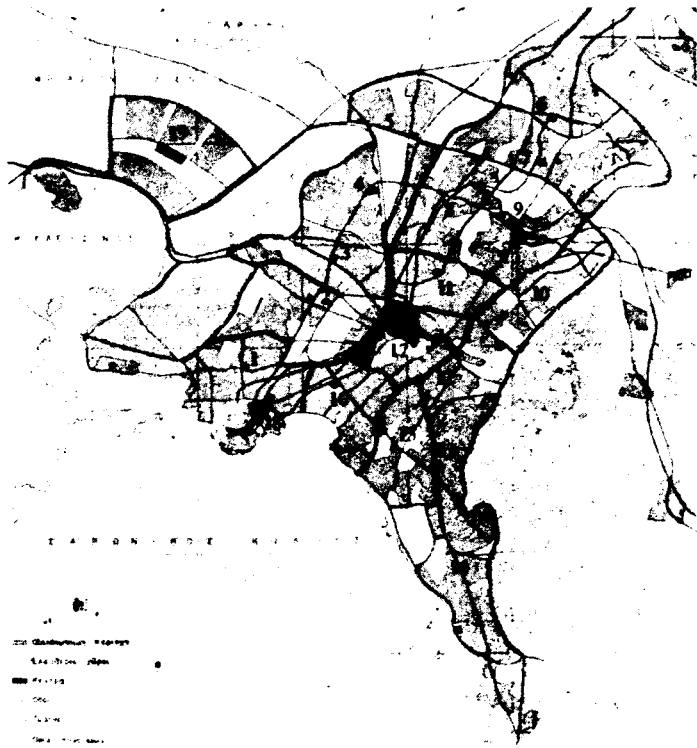


Πρόταση Δοξιάδη (1947):
 «Προσχέδιο μελλοντικής διαμορφώσεως του
 Λεκανοπεδίου Αθηνών όπως μελετήθηκε από
 το Υπουργείο Ανοικοδομήσεως».



Πρόταση ΕΜΟΚΑ (1966). (Από τα πρακτικά του
 Ε' Πανελληνίου Συνεδρίου Αρχιτεκτόνων).





1. Πρόταση Βασιλειάδη για την Πρωτεύουσα από τα πρακτικά του Ε' Πανελληνίου Συνεδρίου Αρχιτεκτόνων 1966.



2. Πρόταση Κονδύλη για την Πρωτεύουσα, 1965.

λαϊκοί ποιητές και μουσικοί –οι περίφημοι μουζουξήδες– ίσως από ένστικτο εγκαταστάθηκαν πρώτα στην εγκαταλειμμένη περιοχή, για να τραγουδάνε τις νύχτες το πάθος της Ανατολής, τη λογική της Δύσης και τη μαγεία της Αφρικής». (15). Ενδιαφέρον είναι και το απόσπασμα με το οποίο τελειώνει τα λεγόμενά του για την Αθήνα, όπου δηλώνει και την αντίθεσή του προς τον τρόπο με τον οποίο η πολιτεία αντιμετωπίζει τα πολεοδομικά προβλήματα της πρωτεύουσας: «Η ζωή μιας πόλης δε σταματά και ο καρκίνος που έχει απλωθεί στην Αθήνα πιθανόν να αναγκάσει τους υπεύθυνους να πάρουν επιτέλους ριζικές αποφάσεις και να σταματήσουν τα διάφορα «ρυθμιστικά σχέδια», που το μόνο που πετυχαίνουν είναι να σταθεροποιούν το σημερινό αδιέξοδο». (16).

Στο Ε' Πανελλήνιο Συνέδριο Αρχιτεκτόνων, που έχει αποκλειστικό θέμα τα προβλήματα της Μείζονος περιοχής Αθηνών, σημαντικές ομάδες και μελετητικά γραφεία παίρνουν μέρος και εκθέτουν τις απόψεις και προτάσεις τους για την Πρωτεύουσα.

Οι αρχές των CIAM συνυπάρχουν με καινούριες απόψεις για μια πολεοδομία περισσότερο «ουμανιστική», όπου ο πολεοδόμος, ο κοινωνιολόγος και άλλοι ειδικοί συνεργάζονται για να δώσουν λύσεις στα προβλήματα της Αθήνας.

Το ρυθμιστικό σχέδιο του Λεκανοπεδίου Αθηνών του υπουργείου Δημοσίων Έργων, παρουσιάζεται από τον Π. Βασιλειάδη. Σαν περιοχή μελέτης εμφανίζεται όλη η Αττική. Καθορίζονται ζώνες κατοικίας, βιομηχανίας, πράσινου. Η περιοχή του Λεκανοπεδίου και του Θριασίου χωρίζεται σε 19 συνοικίες με έκταση 2000 εκτάρια και πληθυσμό 250.000-300.000 κατοίκους η καθεμιά. Οι συνοικίες διαιρούνται κι αυτές με τη σειρά τους σε γειτονιές των 50.000 κατοίκων. Κάθε συνοικία έχει το δικό της εμπορικό, κοινωνικό και διοικητικό κέντρο: «Με την καθιέρωση κέντρων στις συνοικίες επιδιώκεται η αναστροφή του ρεύματος προ το Κέντρο των Αθηνών κατά κύριον λόγον και η μεταβολή της Αστικής περιοχής από μονοκεντρικής σε πολυκεντρική» (17). Στο ίδιο συνέδριο μια άλλη ομάδα, η ΕΜΟΚΑ, έβλεπε τη δημιουργία ρυθμιστικού σχεδίου για την Αθήνα να συνδεέται αναγκαστικά «με τη μελέτη του Εθνικού Χωροταξικού σχεδίου». Η ανάπλαση της μείζονος Αθήνας «όπου θα έχει οριστεί η λειτουργία κάθε τετραγωνικού μέτρου περιοχής» θεωρείται η σωστότερη λύση. Η κάθετη δόμηση για τα κτίρια κατοικίας με τυποποίηση και προκατασκευή θα ελευθερώσει πολύτιμες επιφάνειες για τη δημιουργία κοινωνικών κέντρων και τόπων εργασίας. Ο απόλυτος διαχωρισμός των λειτουργιών σε κέντρα πρέπει να αποφεύγεται, όπως για παράδειγμα η δημιουργία πόλεων –διοικητικών κέντρων. Για τη αποκέντρωση του κέντρου της Αθήνας προτείνονται δύο βαθμίδες κέντρων, τα κέντρα διαμερισματος και τα κέντρα συνοικίας. «Πετυχαίνουμε δηλαδή διπλό στόχο: Περιορίζουμε το ρόλο του Κέντρου της Πρωτεύουσας στα κανονικά του πλαίσια και απ' την άλλη δημιουργούμε τις δυνατότητες ανόδου του εκπολιτιστικού, διοικητικού, μορφωτικού επιπέδου των ανθρωπών. Το κράτος και η Αυτοδιοίκηση θα βοηθήσουν δέβαια με κάθε τρόπο την πλήρη συγκρότηση των γερών πυρήνων κοινωνικής

15. σελ. 271.

16. σελ. 272.

17. «Πρακτικά του Ε' Πανελληνίου Συνεδρίου Αρχιτεκτόνων» εκδόσεις ΤΕΕ Αθήναι 1974.

αναπτύξεως με ιδρύματα μορφωτικά, εκπολιτισμού κ.λπ.» (18).

Έτσι η Αθήνα αντιμετωπίζεται πλέον σαν μια ιεραρχημένη δομή λειτουργιών. Η ιδέα της γειτονιάς, με τη μορφή που την προτείνουμε, ανταποκρίνεται στη γνώμη πολλών κοινωνιολόγων, πολεοδόμων, να προστεθεί στις τέσσερις λειτουργίες του χάρτη των Αθηνών: κατοικία, εργασία, κυκλοφορία, ανάπτυξη του σώματος και του πνεύματος και μια πέμπτη «Δημιουργία ανθρωπίνων κοινωνικών μονάδων» (19). Η ιεράρχηση των λειτουργιών συμβαδίζει με τις διάφορες κλιμακες: Τη γειτονιά (2000-5000 κάτοικοι), τη συνοικία (50.000-100.000 κάτοικοι), το διαμέρισμα (500.000-1.000.000) και την πόλη. Τέσσερα έως επτά διαμερίσματα θα αποτελούσαν όλη την Αθήνα.

Η πολιτιστική και διανομική άνοδος των κατοίκων της Αθήνας, που αποτελεί συνέπεια πολεοδομικών παρεμβάσεων, εκφράζεται και το Σεπτέμβρη του 1966 από τον Π. Βασιλειάδη, στην εισήγηση του στο XIII Παγκόσμιο Συνέδριο Κοινωνικής Πρόνοιας: (20) «Η Πολεοδομία δεν είναι η τεχνική των πόλεων, είναι η έκφραση του τρόπου ζωής των κατοίκων.... Θα πρέπει να βρούμε τη μορφή της πόλης που ταιριάζει στα σημερινά ιδεώδη, στον πολιτισμό της εποχής μας. Ίσως θα μπορούσα να πω πως σήμερα προσπαθούμε να ευρύνουμε την πολιτιστική βάση των ανθρώπων. Περισσότερα αγαθά πνευματικά και υλικά σε περισσότερους ανθρώπους. Η διανομή των αγαθών της αστικοποίησης σε περισσότερες περιοχές, δηλαδή διαίρεση της μιας πυραμίδος σε περισσότερες. Αυτό σημαίνει να δημιουργήσουμε αυτοτελείς πόλεις μέσα στην ευρύτερη περιοχή της πόλης, δηλαδή πόλεις μέσα στην πόλη «Η μείζων περιοχή Αθηνών προβλέπουμε να περιλαμβάνει εκτός από τις δύο κεντρικές περιοχές της Αθήνας και του Πειραιά, δεκαπέντε συνοικίες-πόλεις» (21).

Η ενδιαφέρουσα ουτοπική πρόταση του Π. Ζενέτου στο Ε Πανελλήνιο Συνέδριο αποτελεί ίσως ένα από τα μοναδικά παραδείγματα «τεχνοτροπίας» στον ελληνικό χώρο. Με τον όρο «τεχνοτοπία» υπονοούνται από την FR. CHOAY μια σειρά πολεοδομικών προτάσεων που έχουν κοινό χαρακτηριστικό τη χρησιμοποίηση όλων των δυνατοτήτων της τεχνολογίας, δηλαδή του αυτοματισμού, της μηχανοποίησης της εργασίας και των μεταφορών. Οι πόλεις που θα δημιουργούνται με βάση την «τρισιδιάστατη πολεοδομία», θα παρουσιάζαν μεγάλες πληθυσμιακές συγκεντρώσεις στην ατμόσφαιρα, στο υπέδαφος ή στη θάλασσα, ελευθερώνοντας έτσι το έδαφος. (22).

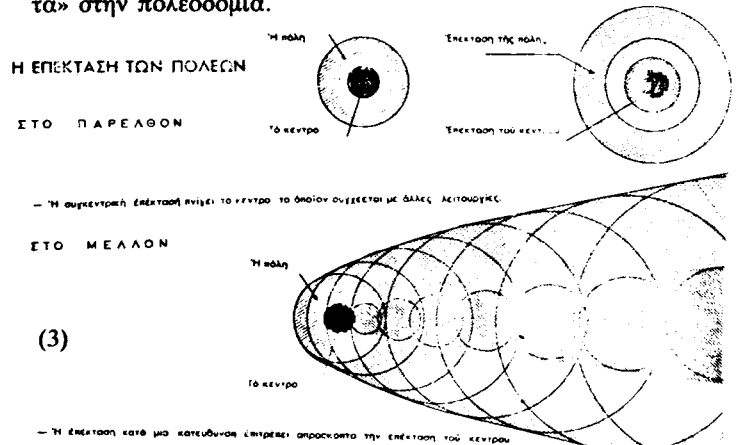
Σαν μέτρα άμεσης εφαρμογής για την πρωτεύουσα κρίνονται: Η απόσταση των προαστίων από το κέντρο και «η σύνδεσή τους σε αυτόνομες μονάδες με παράλληλη δημιουργία στον ενδιάμεσο χώρο μιας πράσινης ζώνης-κλοιού καθοριστικής των ορίων της πόλης, που θα πλησιάζει πάλι τη φύση στην Αστική περιοχή». Παράλληλα προτείνεται η κατάργηση της κυκλοφορίας των αυτοκινήτων στην κεντρική περιοχή της Αθήνας.

Η «μελλοντική πόλη» ή καλύτερα «μελλοντικός αστικός χώρος» του Π. Ζενέτου βασίζεται στην εφαρμογή του αυτοματισμού σε όλους τους τομείς. Το κέντρο της πόλης γίνεται ξανά ο τόπος επαφής μεταξύ των ατόμων, αφού θα εφαρμοστεί ο αυτοματισμός στον τριτογενή τομέα και θ' απομακρυνθούν οι δραστηριότητες διεκπεραιώσεως. Μεγάλο τμήμα του πληθυσμού θα μπορεί να εγκατασταθεί σε εξοχικές περιοχές, εφόσον δε θα είναι αναγκασμένοι να μετακινούνται προς την πόλη κα-

θημερινά με την εφαρμογή των συστημάτων «εξ αποστάσεως ενεργειών». Η τηλεεργασία θα γίνεται από τον τόπο κατοικίας. Η συνεχής επέκταση των μεγάλων αστικών κέντρων απορρίπτεται, ενώ θεωρείται απαραίτητη η δημιουργία ισοδύναμων αστικών κέντρων σ' όλη τη χώρα. Η χρησιμοποίηση της «ευκαμπτης πολεοδομίας», δηλαδή ενός ιστού από διομηχανοποιημένα κινητά ελαφρά στοιχεία που περιέχει την πόλη, θα δώσει λύση στις ανάγκες του πολίτη που αλλάζουν με επιταχυνόμενο ρυθμό. Στην Αθήνα του μέλλοντος «η φύσις ελευθερώνεται και βρίσκει την αρχέγονη μορφή της», (23) με την απελευθέρωση του εδάφους, εφόσον η κυκλοφορία θα γίνεται με συστήματα «δρόμων-καλωδίων» και σε ανηρημένα επίπεδα στον τρισδιάστατο πολεοδομικό ιστό. Έτσι «η πόλη» με την πρωταρχική της σημασία καταργείται, διότι η «τρισιδιάστατη πολεοδομία» δε λαμβάνει υπόψη της συγκεκριμένη τοποθεσία, παρά μόνο τη μεταβλητότητα των ανθρωπίνων αναγκών σε σχέση με την τεχνολογική πρόοδο.

Η ηθελμημένη αυτή (αντί) παράθεση «αποσπασμάτων» του πολεοδομικού λόγου για την Αθήνα θα μπορούσε να συνεχιστεί και στις μετέπειτα πολεοδομικές προτάσεις. Όμως αυτό που χαρακτηρίζει, ιδιαίτερα τη μέχρι το Ε' πανελλήνιο συνέδριο περίοδο, είναι η προσκόλληση ορισμένων πολεοδόμων σε πρότυπα και ιδανικούς τύπους πόλεων. Η υπάρχουσα αταξία των λειτουργιών της πόλης υποκαθίσταται από «ορθολογιστικά» και «ουτοπικά» μοντέλα, που φανερώνουν τη στάση των πολεοδόμων απέναντι στα προβλήματα της σύγχρονης εποχής: Μερικοί, νοσταλγοί του παρελθόντος, τάσσονται υπέρ της αναβίωσης της «αρχαίας πόλης» ή μιας προϋπάρχουσας αστικής και κοινωνικής δομής, όπως για παράδειγμα της «γειτονιάς». Άλλοι, υπέρμαχοι της τεχνολογικής προόδου και της δύναμης των νέων τεχνολογιών, προτείνουν τις «μελλοντικές» Αθήνες.

Μετά το 1966 όμως τα πολεοδομικά μοντέλα και ιδεώδη έρχεται να υποκαταστήσει μια πολεοδομία περισσότερο βασισμένη στη συλλογή πληροφοριών και διεξαγωγή ερευνών για την πόλη. Έτσι ανοίγεται ο δρόμος για τη «διεπιστημονικότητα» στην πολεοδομία.



18. «Πρακτικά Ε' Πανελλήνιου Συνεδρίου». σελ. 185.
 19. σελ. 184.
 20. «Πόλεις εντός πόλεως» στο περιοδικό Αρχιτεκτονική τείχος 63, 1967.
 21. «Πόλεις εντός πόλεως» σελ. 40-41.
 22. Fr. Choay: L' Urbanisme, Utopies et Realites σελ. 54.
 23. «Πρακτικά Ε' Πανελλήνιου Συνεδρίου Αρχιτεκτόνων» σελ. 260.